

Nr 29.

Ankom till riksdagens kansli den 4 mars 1927 kl. 2. e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående bevarande i svensk ägo av vissa stenkolstillgångar å Spetsbergen.

(4:e avd.)

I en inom första kammaren av herrar *A. C. Lindblad* och *C. I. Asplund* väckt, till statsutskottet remitterad motion (nr 99) har hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förnyat, skyndsamt övervägande av frågan om bevarande av vissa stenkolsfyndigheter å Spetsbergen i svensk ägo, ävensom att, därest skäligen villkor för övertagande av fyndigheterna fortfarande kunna erhållas, redan för innevarande års riksdag framlägga förslag i ärendet.

I fråga om de skäl, motionärerna anfört till stöd för sin framställning, får utskottet hänvisa till motionen.

I skrivelse till Konungen den 29 maj 1926 anmälde riksdagen (statsutskottets utlåtande nr 90 och memorial nr 105, riksdagens skrivelse nr 282), att riksdagen i anledning av proposition nr 195 angående statens övertagande av vissa fordringar hos svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen m. m. *dels* bemyndigat Kungl. Maj:t att vidtaga nödiga åtgärder för avvecklande på lämpligaste sätt av statens engagemang i bolaget, *dels ock* för detta ändamål anvisat visst anslag.

Under erinran om att det slutliga avgörandet fattades genom gemensam votering hava motionärerna framhållit vissa nytillkomna omständigheter, som ytterligare styrka den av statsutskottets majoritet år 1926 intagna ståndpunkten, att dessa fyndigheter borde bibehållas i svensk ägo.

I detta avseende hava motionärerna anfört bland annat följande.

»Sälunda har den engelska kolstrejken under förlidet år visat, att även utan krigiska förvecklingar sådana situationer kunna inträda på den europeiska kolmarknaden, att landets behöriga förseende med importerat kolbränsle kan äventyras.

För de s. k. direkta järnframställningsmetoderna spelar tillgången på fossilt bränsle en betydande roll och med de framsteg, dessa metoder gjort under sistlidne år, kan tillgången på spetsbergskol bliva av betydelse för tillgodogörande i en något mera förädlad form av järnmalmsfyndigheterna i norra Sverige, dit fraktförhållandena från Spetsbergen äro betydligt gynnsammare än till övriga delar av landet. Inom tio år har riksdagen att taga

ställning till frågan om statens inlösen av stamaktierna i Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag. I samband därmed kan det visa sig vara värdefullt att äga tillgång till spetsbergskolen. Enligt vad i ovannämnda proposition (sid. 42) angives, skulle även, om det under denna tid skulle befinnas lämpligt att låta arbetet ligga nere, de erforderliga årliga kostnaderna kunna begränsas till relativt blygsamma belopp.

Den omständighet, som vi emellertid anse böra tillmätas den största betydelsen i denna fråga, är de stora framsteg i avseende på lösningen av problemet att framställa flytande bränslen, såsom bensin o. dyl. av stenkol. Det uppgives, att redan tvänne stora fabriker för sådant ändamål äro under uppförande i Tyskland, och att frågan även på annat håll, till och med hos världens största bensinproducent, Nordamerikas förenta stater, tillmätas stor betydelse, framgår av det faktum, att det högt ansedda Carnegie Institut of Technology sistlidne år den 15—19 november anordnade en konferens i Pittsburgh, vilken, enligt Ingenjörsvetenskapsakademiens yttrande rörande efterkommande av inbjudan att sända en svensk representant till konferensen, syntes avse att åstadkomma en sammanfattning av vad som hittills utträttats i laboratorier och experimentanläggningar i de olika länderna med avseende på i främsta rummet det högeligen aktuella problemet att ur kolbränsle utdraga brännoljor. Vi leva i en tid, då tillgång till flytande bränsle av olika slag gott kan sägas vara en livsbetingelse för såväl samfärdsel som industri. Då den tekniska sidan av saken torde vara tillräckligt utarbetad för att möjligheten av oljornas framställning på antytt sätt skall vara säkerställd, även om fabriksdrift i tillräcklig omfattning för bedömande av de hittills tillämpade förfaringssättens ekonomiska tillgodogörande måhända ännu icke hunnit utföras, synes oss tillbörlig försiktighet bjuda att i svensk ägo behålla stenkolstillgångarne på Spetsbergen, av vilka vi med dessa nya metoder kunna påräkna att få vårt behov av brännoljor fyllt under lång tid.

Vi hava förvisst oss om, att likvidationen icke fortskridit så långt, att något avtal om försäljning av det Sveagruvan omfattande Braganzadistriktet ännu träffats och att alltså möjlighet ännu föreligger att åt Sverige bevara denna tillgång.»

Utskottet har tidigare vidⁿ flera tillfällen i samband med Spetsbergsfrågans behandling närmare utvecklat de olika skäl, som tala för att åt landet bevara ifrågavarande fyndigheter, vilka inrymma kollager av största mäktighet och tillräckliga att för århundraden framåt lämna ett för landet mycket betydelsefullt bränsletillskott. Därvid har ock erinrats om de ansträngningar och uppoffringar, som andra nationer för närvarande underkasta sig för att säkerställa det framtida bränslebehovet, varom bland annat vittna de stora norska och holländska kolföretagen på Spetsbergen ävensom överbud den rådande allmänna internationella konkurrensen på bränsleområdet.

Sedan emellertid opåräknade svårigheter i form av kolprisets katastrofartade fall och en inträffad gruvbrand mött för ett uppehållande av svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergens fortsatta verksamhet, har 1926 års riksdag, med förkastande av ett av Kungl. Maj:t framlagt förslag om statens inträde som ensam intressent i företaget, fattat beslut om bemyndigande för Kungl. Maj:t att på lämpligaste sätt avveckla statens därvarande engagemang.

Om än, såsom riksdagen lärer förutsatt, det torde kunna visa sig möjligt att finna utländsk köpare till företaget, måste dock utskottet, i likhet med

motionärerna, finna vägande skäl tala för en förnyad omprövning av frågan. Enligt utskottets mening vore det nämligen ur olika synpunkter mycket beklagligt, om dessa betydande tillgångar på en för landets industriella utveckling synnerligen viktig råvara skulle behöva fränhändas landet, sedan desamma nu med betydande ekonomiska uppoffringar tagits i besittning för svensk räkning. Den ytterligare kapitalinsats, som för ändamålet kan bliva erforderlig, torde få anses jämförelsevis ringa. I avseende härå må erinras, hurusom den i 1926 års proposition framlagda uppgörelsen om fyndigheternas överlåtande på staten förutsatte ett kapitalutlägg av 375,000 kronor. Härtill beräknades komma vissa årliga kostnader för företagets fortsatta förvaltning m. m., uppskattade till 10,000 kronor för år. Efter omkring 10 år måste enligt gällande bergverksordning för Spetsbergen (Svalbard) företagas vissa utmålsarbeten och ungefär fem år därefter beräknades inträda skyldighet att idka gruvdrift i sådan omfattning att cirka 15 man vore i verksamhet å Spetsbergen året om.

De närmaste årens administrationsutgifter kunna alltså hållas inom en mycket begränsad ram, och möjlighet föreligger att utan större kostnad tillsviðare bibehålla dessa koltillgångar i avvaktan på, bland annat, ett närmare klarläggande av de motionsvis berörda, nu mycket aktuella problemen om kolets framtida industriella användning, av vilkas lösning frågan om spetsbergsfyndigheternas framtida brytningsvärde torde vara till en viss grad avhängig.

Utskottet anser det alltså vara av vikt att ett förnyat överbägende kommer till stånd rörande ifrågavarande koltillgångars bibehållande i svensk ägo. Enligt utskottets mening bör härvid särskilt undersökas, huruvida icke på grundval av det hittillsvarande bolaget en nybildning under statens medverkan av ett liknande företag kan åstadkommas. Tidigare från olika näringssammanslutningar gjorda uttalanden torde nämligen giva viss rätt antaga att på enskilt håll intresse alltjämt skall förefinnas och komma att ådagaläggas för ifrågavarande koltillgångars fortsatta bevarande åt landet. Under alla förhållanden bör fasthållas, att den ytterligare kapitalinsats, som från statens sida kan påräknas, måste bliva tämligen begränsad.

Under återopande härav får utskottet hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande ett fortsatt bevarande i svensk ägo av ifrågavarande fyndigheter på Spetsbergen samt för riksdagen framlägga det förslag i ärendet, som härav kan föränledas.

Stockholm den 4 mars 1927.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:
från första kammaren: herrar *S. H. Kvarnzelius*, *A. C. Lindblad*, *A. F. Vennersten*, *J. L. Widell*, *J. Nilsson* i Malmö, *C. P. V. Nilsson* i Gränebo, *O. Bergqvist*, *A. Pers*, *C. I. Asplund*, *P. A. Bergström*, *C. G. V. Hammarskjöld* och *K. A. W. Björck*;

från andra kammaren: herrar *A. Anderson* i Råstock, *A. Wiklund*, *P. Nilsson* i Bonarp, *S. Bengtsson* i Norup, *L. J. Carlsson-Frosterud*, *P. M. Olsson* i Blädinge, *E. Kristensson* i Göteborg, *B. F:son Holmgren*, *E. G. E. Eriksson* i Stockholm, *G. Strindlund*, *P. C. Jonsson* och *K. S. V. Ward*.

Reservation:

av herrar *S. H. Kvarnzelius*, *C. P. V. Nilsson* i Gränebo, *A. Pers*, *S. Bengtsson* i Norup, *G. Strindlund* och *P. C. Jonsson*, vilka ansett att utskottet bort avstyrka den i ämnet väckta motionen.
